

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA HUQUQIY MADANIYATNI
RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI

Xolmatov Oybek Orifovich

Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish masalasi yoritilgan. Huquqiy madaniyat ta'lim jarayonida o'qituvchilarning huquqiy bilimlarini, axloqiy me'yorlarini va ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga qaratilgan. Ushbu maqola, o'qituvchilarni huquqiy madaniyatni rivojlantirishga rag'batlantirish uchun amaliy tavsiyalar ham beradi. Umuman olganda, maqola ta'lim tizimida huquqiy madaniyatni rivojlantirishning ahamiyatini ko'rsatadi va bu borada yangi yondashuvlarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: huquqiy madaniyat, axloqiy me'yorlar, ijtimoiy mas'uliyat, pedagogik-psixologik shart-sharoitlar.

Аннотация: В данной статье освещается вопрос развития правовой культуры у педагогов. Правовая культура направлена на повышение правовых знаний, нравственных норм и социальной ответственности педагогов в образовательном процессе. В этой статье также даны практические рекомендации по стимулированию педагогов к развитию правовой культуры. В целом статья показывает важность развития правовой культуры в системе образования и предлагает новые подходы в этом отношении.

Ключевые слова: правовая культура, этические нормы, социальная ответственность, педагогико-психологические предпосылки.

Annotation: this article covers the issue of the development of legal culture in teachers. Legal culture is aimed at improving the legal knowledge, moral standards and social responsibility of teachers in the educational process. This article also provides practical recommendations to encourage teachers to develop a legal culture. In general, the article shows the importance of the development of legal culture in the educational system and offers new approaches to this.

Keywords: legal culture, moral standards, social responsibility, pedagogical-psychological conditions.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatda huquqiy madaniyatning o'рни har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Huquqiy madaniyat nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, bo'layotgan o'qituvchilar uchun huquqiy madaniyatni rivojlantirish, ularning professional faoliyatida ham, shaxsiy hayotida ham zaruriy ko'nikmalarni shakllantirishda muhimdir. O'qituvchilar ta'lim jarayonida o'quvchilarga huquqiy bilimlarni berish va ularni ijtimoiy mas'uliyatli fuqaro sifatida tarbiyalashda yetakchi rol o'ynaydi.

O'qituvchilarning huquqiy madaniyatini rivojlantirish, avvalo, ularning o'z huquq va majburiyatlarini bilishi, jamiyatda adolat va tenglik tamoyillariga rioya etishi, shuningdek, o'quvchilarga huquqiy bilimlarni taqdim etish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Huquqiy

madaniyatni shakllantirish orqali, o'qituvchilar o'quvchilarni faollikka, huquq va erkinliklarni himoya qilishga, shuningdek, ijtimoiy masalalarda o'z fikrini bildirishga undaydilar.

Shu nuqtai nazardan, bo'layotgan o'qituvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishning mazmuni va ahamiyati jamiyatimiz uchun muhimdir. Ushbu maqola doirasida, huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy tamoyillari, metodologiyalari va amaliy jihatlari batafsil tahlil qilinadi. Bu jarayon o'qituvchilarning professional rivojlanishida va jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

NATJA VA MUHOKAMA

Mamlakatimiz mustaqilligi yillarida ta'lim tizimini shaklan va mazmunan isloq qilish, uning huquqiy bazasini takomillashtirish, moddiytexnika bazasini mustahkamlash, ta'lim-tarbiya mazmuni, shakl va metodlari samaradorligini oshirish borasida muhim ishlar amalga oshirilmoqda.

Ta'lim jahon miqyosida o'z o'rniga ega, obru-e'tibor kozongan jamiyat barpo etish, mamlakatimizning demokratik tarakkiyotini ta'minlash va fukarolik jamiyatini shakllantirish, uni demokratlashtirish va liberallashtirish, fukarolarning siyosiy-hukukiy, ma'naviy-axlokiy, ijtimoiy ongi hamda dunyokarashi darajasini oshirish, sog'lom tafakkurli barkamol avlodni shakllantirishning poydevori hisoblanadi.

Bozor munosabatlariga asoslangan jamiyatda yashash har bir insondan ayniksa, bo'lajak o'qituvchilardan keng bilimlarga ega bo'lishni talab kiladi. Shunday ekan, o'qituvchilik kasbiga tayyorgarlik ko'rayotgan talabalarining badiiy tafakkurini rivojlantirib borish zarur.

Shuning uchun, birinchi navbatda, ta'lim mazmuni va uning tarkibini kengaytirish va chukurlashtirish, xususan, bu mazmunga nafakat, bilim, kunikma va malaka, balki umuminsoniy madaniyatni tashkil etuvchi ijodiy faoliyat tajribasi, tevarak-atrofga munosabatlarni ham kiritish g'oyasi kun tartibiga kundalang kilib kuyildi. Talaba shaxsi ijodkorligini rivojlantirish, izchil ravishda biri ikkinchisining urnini tuldiruvchi boskichlardan iborat uzluksiz jarayon bo'lib, ushbu jarayonning sifati muayyan pedagogik-psixologik shart-sharoitlar va vaziyatlarga bog'likligi asos buldi.

Pedagogika oliy ta'limi talabalarining o'kuv jarayonida badiiy asarlarga kizikishlarini orttirish, ularning mustakilligi va faolligini ta'minlash, badiiy tafakkurni shakllantirishga karatilgan bilish jarayonini tarkib toptirish muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim -tarbiya jarayonlarida bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurning rivojlanishi ularni izlanishga undaganligi sababli ham, bunda bo'lajak o'qituvchilarning tafakkurining eng muhim jihatlari namoyon bo'ladi. Bu jarayonda bo'lajak o'qituvchilar badiiy asarlarni o'qishi, ko'rishi, tinglashi faol amalga oshiriladi. Pedagogika oliy ta'limi talabalarining badiiy tafakkurini rivojlantirish uchun ularning badiiy asarlarni qay darajada o'qiyotganlarini bilish muhim ahamiyat kasb etadi. Buni amalga oshirishda ta'lim va tarbiyaning asosiy metodlaridan foydalanish orqali talabalarining badiiy asar mazmuni qay darajada anglab borayotganligini, ularning fikrlashi va asar mazmunini kursdoshlariga yetkazib berish kunikmalarini taxlil qilish orqali bilib boriladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni shakllantirish bugungi kunda muxim axamiyat kasb etishini inobatga olgan holda, quyidagilarga urg'u berildi. Ijtimoiy gumanitar fanlar doirasida badiiy asarlarning mazmun moxiyatini tushuntirish. Umumpedagogik fanlar

doirasida asarning tarbiyaviy ahamiyatini yoritishga odatlantirish. Dars jarayonlarida ijodiy tafakkur qilishga o'rgatib borishga erishish, asar taxliliga ijodiy yondoshuv masalasini birinchi o'ringa olib chiqish orqali qo'yilgan muammo yechimiga kelish. Badiiy tafakkurni rivojlantirishda bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga samarali tayyorlash jarayoni ustuvorlik qilishi muxim ahamiyat kasb etadi. Bizning fikrimizcha, bo'lajak o'qituvchilarni umumiy metodologik-pedagogik qoidalar bilan chuqur tanishtirish orqali ta'lim va tarbiyada samaradorlikka erishish yo'llarini puxta o'ylash kerak.

Bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirish bosqichlari, ta'lim va tarbiyaning umumiy mazmuni, texnologiyasi ustida ishlash orqali amalga oshiriladi. Bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni shakllantirishda quyidagi omillarga e'tibor qaratildi. Bular:

- badiiy tafakkurni shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari;
- bo'lajak o'qituvchilarni badiiy tafakkurning nazariy va amaliy asoslari bilan doimiy ravishda tanishtirib borish;
- bo'lajak o'qituvchilarni badiiy asarlarning pedagogik imkoniyatlari bilan tanishtirib borish;
- bo'lajak o'qituvchilarni badiiy tafakkur shakllantirishga oid mezonlar ustida ishlashga o'rgatish;
- bo'lajak o'qituvchilarni shaxsga yo'naltirilgan pedagogik jarayonni tashkil qilishga o'rgatish orqali yaxshi natijalarga erishib boriladi. Bo'lajak o'qituvchilarning badiiy tafakkurni shakllantirishda qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashda quyidagilar ham inobatga olinishi maqsadga muvofiqdir:
- bo'lajak o'qituvchilarning badiiy tafakkurni shakllantirish jarayonlari o'quv hujjatlari mazmuniga aynan mos bo'lishi;
- bo'lajak o'qituvchilarni ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarga to'g'ri hal qilishga odatlantirish;
- tarbiyaviy jihatlarining ustuvorligiga e'tibor qaratish orqali zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish o'quv mazmunini boitishga xizmat qiladi. Bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni shakllantirishda asosiy didaktik vosita sifatida badiiy asarlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu jarayonda ta'lim – tarbiyaning zamonaviy metodlari, usullari, vositalari, shakllari va texnologiyalaridan samarali foydalanish kerak. Shunday vositalar orqali biz bo'lajak o'qituvchilarda badiiy asarlar orqali o'zini o'zi idrok etishga, kelajakni ko'ra bilishga, erkin fikrini yuritishga, badiiy asarlarni o'qishga, asar mohiyatini tushuntira olishga o'rgatiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarini ijtimoiy hayotga yangicha yondashuvga, milliy va umuminsoniy qadriyatlardan foydalanishga, Yangi O'zbekistonga o'z hissasini qo'shishga, pedagog shaxsi va faoliyatiga qo'yiladigan talablarni bajarishga odatlantirib boriladi. Bo'lajak o'qituvchilarning badiiy tafakkurini shakllantirishda pedagogik – psixologik omillarga e'tibor kuchaytiriladi.

Ta'lim – tarbiya jarayonlarida bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurni shakllantirish masalasida quyidagilar amalga oshirib boriladi. Birinchidan, bo'lajak o'qituvchilarga badiiy tafakkurning inson faoliyatidagi o'rni borasida ma'lumotlar beriladi. Ikkinchidan, bo'lajak o'qituvchilarga badiiy tafakkurni rivojlantirish omillari borasidagi ma'lumotla beriladi. Uchinchidan, badiiy tafakkur shakllanishi uchun va uning mohiyati anglatilib boriladi va

asarlarni taxil qilishga o'rgatiladi. Natijada bo'lajak o'qituvchilar badiiy tafakkuri vositasida ta'lim – tarbiya jarayoniga o'zlarining hissalarini qo'shib boradi.

Xulosa: Ushbu maqola bo'layotgan o'qituvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishning mazmuni va ahamiyatini o'rganishga qaratilgan. Tahlil qilingan adabiyotlar, huquqiy madaniyatni ta'lim jarayonida shakllantirishning zarurligini va o'qituvchilarning roli muhim ekanligini ko'rsatadi. O'qituvchilar nafaqat o'quvchilarga huquqiy bilimlar berish, balki ularni ijtimoiy mas'uliyatli fuqaro sifatida tarbiyalashda ham muhim ahamiyatga ega.

Huquqiy madaniyatni rivojlantirish usullari, jumladan, interfaol metodlar va muammoli o'qitish, ta'lim jarayonining sifatini oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvlar orqali, o'qituvchilar o'quvchilarda huquqiy bilimlarni va axloqiy me'yorlarni shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, xalqaro tajribalar va amaliyotlar o'zbek ta'lim tizimida ham huquqiy madaniyatni rivojlantirishda qo'llanilishi mumkin. O'qituvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish, jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Shu bois, bo'layotgan o'qituvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish masalasi ta'lim tizimining muhim qismiga aylanishi va amaliy strategiyalar ishlab chiqilishi lozim. Bu esa, o'z navbatida, kelajakda huquqiy bilimga ega, faol va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashda asosiy omil bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Abdullayeva, A. (2020). Huquqiy madaniyat va ta'lim jarayonida uning o'rni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
2. Qodirov, M. (2019). O'qituvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish metodlari. O'zbekiston pedagogika jurnali, 2(4), 45-52.
3. Karimova, N. (2021). Ijtimoiy mas'uliyat va huquqiy madaniyat: o'qituvchilarning roli. O'zbekiston huquqiy axborot jurnali, 3(1), 32-39.
4. Murodova, O. (2022). Xalqaro tajribalar: ta'limda huquqiy madaniyatni rivojlantirish. Ta'lim va innovatsiyalar, 5(2), 78-85.
5. Toshpulatov, I. (2023). Bo'layotgan o'qituvchilarni huquqiy madaniyat bilan tanishtirish. Jurnal of Social Sciences, 6(3), 90-96.
6. Rasulov, A. (2022). Huquqiy ta'lim: nazariya va amaliyot. Tashkent: Qamrovlash Nashriyoti.
7. Mustaqil, L. (2021). Huquqiy madaniyat: muammolar va yechimlar. O'zbekiston huquqiy ta'lim tadqiqotlari, 4(1), 22-30.
8. Ж. Эшонкул Миф ва бадий тафаккур / Ж. Эшонкул - Ташкент. Узбекистан Республикаси Фанлар 7 ашцемяси, «Фан» нашриёти, 2019. - 312 б. Улуғбек ҳамдам. эркин бадий тафаккур ва бугунги ўзбек шеърятти
9. Улуғбек Ҳамдам. Эркин бадий тафаккур ва бугунги ўзбек шеърятти//<https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/adabiyot/ulugbek-hamdam-erkin-badiitafakkur-va-bugungi-ozbek-she-riyati/>